

Állami és nemzeti zászló

Nemzeti szállásterület és az államigazgatás határai

Tudomásul venni az állami és etnikai határ szétválását

Előterjesztés az állami és nemzeti jelképekkel foglalkozó bizottság számára: legyen a magyar állami zászló a magyar állampolgári közösség megjelenítője. A zászló színei továbbra is legyenek az államon belül többségben lévő magyar nemzet történelmi színei, a piros-fehér-zöld trikolór. A zászlón kapjon helyet az államot jelképező címer. A címeres zászló az *állami zászló*. A nemzeti közösséghez – államhatároktól független – tartozás jelképe a *nemzeti színek* kialakult együttese. A magyar nemzeti zászló a piros-fehér-zöld trikolór. A románoké a kék-sárga-piros, a szlovákoké a fehér-kék-piros és így tovább.

A magyar állami ünnepeken jelenjék meg az állami zászló, s mellette az állam területén élő más nemzetek nemzeti színei is.

Kezdjünk tárgyalásokat a szomszédos államokkal arról, hogy a címeres zászló legyen mindenütt az állami felségjelvény, és tegyék szabaddá az államot alkotó más nemzeti kollektívumok nemzeti színeinek rendszeres használatát. Kezdjünk tárgyalásokat a hazai nem magyar nemzetek képviselőivel: erősíti-e a magyar államhoz tartozásukat és ugyanakkor az anyanemzethez kötő érzelmi szálaikat az állami és nemzeti jelkép ilyen szétválasztása? Kezdjünk tárgyalásokat a határokon túli magyarság képviselőivel: segíti-e az állami és nemzeti jelkép esetleges szétválása állampolgári kötődésüket és otthonérzésüket államukban, és kulturális-nemzeti kötelékeiket a magyarsághoz?

Államigazgatási határ és etnikai szállásterület soha nem esett egybe a közép-kelet-európai térségben – mondogatjuk két és fél évtizede. Sem a Kárpát-medencében, sem az északra, keletre vagy délre eső szomszédos területeken. Ez a körülmény nem okozott különösebb társadalmi összecsapásokat egészen addig, amíg a térségben a közigazgatási határokat nem kívánták „nemzeti jelleggel” felruházni. Amíg ezeknek a területeknek – az igazgatási-rendészeti-gazdasági – intézményeit (az államot) nem kívánták eszközéül felhasználni valamelyik (az egyik) etnikum kultúrájának kifejlesztéséhez. Amint Magyarországon a legnagyobb – igaz, nem többségi – etnikum, a magyarság meghirdette azt, hogy a magyar állam intézményeit csak magyar nyelven működtessék, azonnal szembekerült az államon belül a többi nemzet érdekeivel. Először természetesen a legerősebb és saját nemzeti vezető réteggel rendelkező horvátokkal (1844), majd a század folyamán egymás után mindazokkal a nem magyar népekkel, amelyeknek időközben saját nemzeti közpártjuk (értelmiségük) emelkedett föl. A horvátok után így a szlovákokkal, románokkal, szerbekkel. Ismeretes, hogy az így keletkező ellentéteket a magyar állam vezetése nem tudta feloldani. Igaz, hogy – összehasonlítva az európai nagy nemzetekkel – a magyar állam vezetői toleránsak voltak: nem hajtották végre a nem magyar népek elnemzetlenítését, ahogy ez Franciaországban, részben német, orosz területen, részben Angliában történt. És a tolerancia jele az is, hogy noha az 1867-ben kialakított polgári Magyarországon az állami szakigazgatás nyelve a legnagyobb nemzet, a magyar nemzet nyelve lett, s az állami iskolarendszer is ezen a nyelven működött, *de az egyéni kapcsolatokban* és tájanként is mind a német, mind a szlovák, a román, a horvát, a szerb – sőt a kisebb nyelvek is, például a jiddis – használatban maradt. Mégis: a magyaron kívül a többi nemzet a maga kollektív összetartozását, nemzeti önazonosságát csak a széles értelemben vett magánszférában (igaz, ott akadálytalanul) gyakorolhatta. Az állam – ahogy ezt a kor

Magyar jegyespár. Színezett fénykép, 1910

Szász jegyespár. Színezett fénykép, 1910

Román házaspár. Színezett fénykép, 1910

magyar történetírója írta – a „magyarok állama”-ként jelent meg, és egyedül a magyart tekintette „államalapító” nemzetnek.

1918-ban azután a magyar állam felbomlott, a velünk korábban egy területigazgatási keretben élt népek olyan igazgatási szervezetekhez csatlakoztak (a román, a szerb királysághoz), vagy alkottak új államokat (Csehszlovákia), amelyekben az ő nyelvüket (a román, szerb-horvátot, szlovákot) használták a napi igazgatási gyakorlatban: a községi, az országos hivatalokban, a politikában, az iskolában. Azután hamarosan kiderült: a sok kis, magát nemzeti alapon berendezni kívánó igazgatási egység (állam) ugyanolyan konfliktusokat idéz elő a maga területén, amilyeneket a magyarok állama keltett 1918 előtt. A cseh-szlovák, a román, a szerb-horvát államok ugyanúgy nem biztosították a területükön kisebbségben élő nemzetek önazonosságához a kollektív jogokat (többek között a területükön immár kisebbségben élő magyarok számára), ahogy az 1918 előtti magyar állam sem.

Ezután a térségben állami „határkiigazítások” következtek (1938–41). Sikertelenül, hiszen most a revíziót végrehajtó Magyarországon belül nőtt meg a kisebbségek aránya. Majd utána (1945–47) megpróbálták az államterületeket nemzetileg „homogenizálni”: ún. lakosságcsereket erőltettek, kitelepítve a kisebbségeket azokba az államokba, ahol ők többségi nemzetet képeztek. Hamarosan ismét kiderült a „kitelepítések”, „lakosságcsere” néven indított akciók nyilvánvaló embertelensége és fantasztika. Felhagytak azokkal...

A szovjet rendszer (1949–90) igyekezett szőnyeg alá söpörni a konfliktusokat. A polgárok önazonosságai közül kiemelte az állampolgári identitást, s emellett a szociális (osztály-) önazonosság fontosságát hirdette. Az emberek egyéb önazonossági igényét (nemzeti, vallási és egyéb összetartozás-tudatokat) múltó igényként kezelte. Ezért is a rendszer szétzilálásában a nemzeti, vallási és egyéb önazonosságok vágya (eddig még fel nem tárt erővel) a lakosságban igen nagy szerepet játszott.

Azután jöttek az 1990-es évek. A politikai rendszerváltások közepette újabb nemzeti konfliktusok törtek elő. A polgári szabadságjogokkal párosul a különböző önazonosságok megváltásának szabadsága is. Az állampolgári mellett a nemzeti, vallási, sőt egyéb önazonosságok megváltása. És a rendszerváltók némely részének meglepetésére: polgári szabadságjogként követelte a társadalom nemcsak a politikai választás jogát, hanem a nemzeti kollektívumokhoz tartozás, ilyen alapon való szervezkedés jogát is. Szlovák, cseh, horvát-szerb konfliktust először megoldani látszott az, hogy szétváltak az 1918 után létrejött szövetségi államok, és horvátok, szerbek, szlovákok, csehek saját nyelvükön működtetett államszervezetet hoztak létre (1992). De az átrendezés másnapján már látszott: a régi konfliktust nemzeti szállásterület és területigazgatás határa között *most sem sikerült feloldani*. Az új államigazgatási keretekben továbbra is ott élnek az „egyéb nemzeti kollektívumok” is: magyarok Szlovákiában, Ukrajnában, Romániában, Szerbiában, Horvátországban, Szlovéniában, Ausztriában, a románok Magyarországon, szlovákok Magyarországon, horvátok Szerbiában, Magyarországon, szerbek Horvátországon, Magyarországon, Albániában és így tovább...

Identitáspluralizmus

És még történt valami az 1990-es években. A térséget is elérte az új ipari-technikai forradalom, az információs forradalom, amely az emberek egyéni kultúraszerezését és megnyilvánulását minden korábbinál erősebben segíti. Az egyén az újabb tömegkulturális eszközök adta lehetőségek birtokában ráébred a maga emberi voltának sokszínűségére, ki akarja élni a kapcsolatteremtés gazdagságát, megfogalmazni különböző azonosságait: látja, hogy nemcsak *állampolgári* kötelek vagy az agyonhangsúlyozott *szociális-munkarendi* azonosságok kapcsolják a világhoz, hanem a már meghaladottnak vélt érzelmi-tudati szálak is: *világnézeti, nemzeti-kulturális* kötelek, a *kisközösségi összetartozás* (családi, baráti, érzelmi és érdek-, sőt korosztály-azonosságok). Az ipari-technikai forradalom kulturális forradalmat hoz magával, s ez új *társadalmi rendet* szül, amelyben az egyén igénye a sokféle önazonossághoz lassan, de feltartóztatlanul kibontakozik. Sokan az utóbbi két évtizedben „etnikai reneszánszról”, „új nacionalizmusról”, „új konzervativizmusról” beszéltek. Szerintünk másról, az ipari-technikai és tömegkulturális forradalom lényegi jelenségéről volt és van szó: az *egyéni identitáspluralizmusának* kibontakozásáról. Amit éppen a technokrata és államközpontú társadalomértelmezés – függetlenül politikai-ideológiai elkötelezettségeitől – nem tud hová sorolni a maga kategóriarendszerében. Vagyis szerintünk azok a „konzervatívok” (sőt „régimódiak”), akik ragaszkodnak a 18–19. század – szép, de idejélmúlt –

Horvát pár. Vízfestmény, 1840

Szlovák család. Színezett rézmetszet, 1816

elgondolásához, az állampolgári identitás kizárólagosságához. (Szép, mert *látszólag* egyenlőséget teremtett a maga körében az emberek között...)

Akárhol találja is majd a korszak történelmének késői kutatója a térségünkben lezajló társadalmi és közkulturális jelenségek okait, tény, hogy a rendszerváltások Közép-Kelet-Európájában az emberek nemzeti alapon épülő összetartozás-tudata realitás, korjelenség. És akárhogy is csoportosuljanak napjaink politikai pártjai, kénytelenek lesznek olyan államberendezkedést kialakítani, amelyben a polgár ezen identitáspluralizmus-igénye kifejezésre juthat.

A szerethető állam

Keressük a napjaink embere igényelte és a technika adta közösség-igazgatási keretek legjobbját. Olyan keretet, amely az egyén számára a legtágabb teret biztosítja, s amelyik korlátokat csak ott állít az egyén elé, ahol az „egyik” önmegvalósítása sérthetné a „másik”-at. Olyan államot szeretnénk a 21. században, amelyik a területén élő polgárai számára a legteljesebb önazonosság-kiélést biztosítja, amelyik a napi termelői és kulturális tevékenység kibontakozását szolgálja. És amelyik az állam adminisztratív erejét csak azokkal szemben gyakorolja, akik *kirekesztésre* törekuszenek a valamilyen (akár politikai) alapon szerveződött többség vagy kisebbség szervezeteként. Olyan államot kívánunk berendezni, amelynek vezetői nem azt kérdik, „miért”, hanem azt, hogy „miért ne”? Amelynek vezetői a polgár teljes kibontakozását szolgálják, s akiket netán még tisztelni és az általuk vezetett államban az életet szeretni is lehet...

A 21. század magyar államát olyan szervezetnek képzeljük el, amelyben *a polgárok sokféle emberi önazonosságukat nemcsak egyéni szinten vallhatják meg, hanem képviselhetik közösségi szinten is.* Ahol az állampolgári önazonosság együtt jár a jogok és kötelezettségek egyértelmű meghatározásával. (A közigazgatás fenntartása érdekében az adók fizetésével, a működőképesség érdekében a törvények betart[at]ásával, és ahol ezekért cserébe a polgár a szabadságának intézményes biztosítását kapja.) Az állampolgári viszony tehát jogi

Svábok betelepülése. Olajfestmény részlete, 1906

viszony. De mi olyan államot szeretnénk építeni, ahol a közösségen belül az állampolgári önazonosságtól függetlenül szabadon létezhetnek az egyéb önazonosságok is: a nemzeti, világnemzeti, szociális, kisközösségi (lokális) érdekek közösségén vagy újabb alapokon szerveződő önazonosságok. Amelyek nem feltétlenül jogi, hanem *érdekalapú* vagy *érzelmi* kötelékeket fonnak egyén és közösség köré...

A térség 19–20. századi (és tegnapi) történelme telve tényekkel, amelyek arról szólnak: az állampolgári önazonosságok mellett a nemzeti önazonosság megvallási és képviselési igénye a legerősebb. Ennek kell tehát kifejezésre jutni a közösséget megjelenítő jelképekben is. Ezt kívánja a *társadalmi béke*, ami a közösség működőképességének, a napi életfeltételeink újratermelésének alapja. (Lehet, hogy „holnap” már nem így lesz. Hogy az európai politikai integráció és a világméretű, globális kulturális, gazdasági integráció eredményeként tovább fog csökkenni az állampolgári kötelek ereje vagy akár a nemzeti összetartozás igénye is. Lehet. S akkor majd újra kell gondolni a közösségi életet szabályozó intézmények – így az államszervezet – szerepét és a közösséget megjelenítő jelképeinket...)

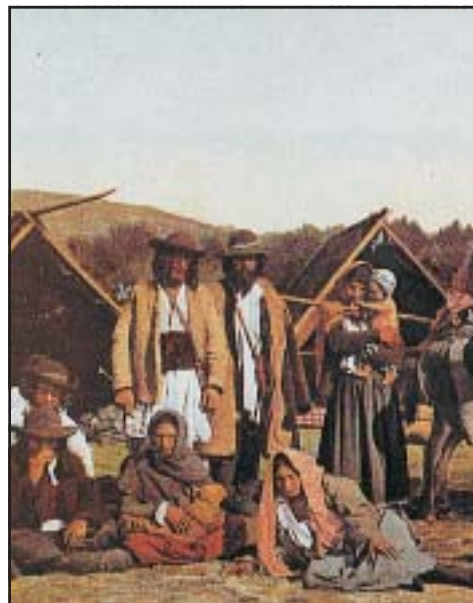
A jelkép nem több, mint egy adott közösség önazonosságának látható kelléke. A jelképek a megkülönböztetésre szolgáltak sok-sok ezer éven át. Ezért éltek és élnek e sorok írójában is fenntartások a jelképek használatával szemben. Mert a különbözőségeket túlhangsúlyozásra vezethetnek. Mégis: tisztában vagyunk azzal: az önmegjelölés a sokszínűség alapja lehet, ha az *önmegjelölést nem engedjük a „másik” kizorítására használni.* Hanem éppen ellenkezőleg: *ráébrszteni az „egyik”-et, hogy létezik a közösségben egy vagy több „másik” is.*

Állami és nemzeti jelkép szétválasztása

Magyarország államformája 1989. október 23. óta köztársaság. Az államot jelképezi a címer.

A köztársaság *címeréről* a demokratikusan választott magyar országgyűlés döntött. Sajátos módon ez a jelvény a magyar állam ezeréves hagyományát jelképező Szent Koro-

Vándorcigányok. Színezett fénykép, 1910

na és a köztársasági mozgalmakban megerősödött Kossuth-címer elegyítése lett.

A nemzetet megjelenítő zászló a piros-fehér-zöld trikolór. (A sok évszázad alatt kialakult lokális színeket a 19. századi európai eszmék hatására foglalták trikolórba, s ezek lettek a magyar nemzet színei is.) A zászlóról az 1990. évi XL. törvény döntött.

S most nyilatkoznunk kell: hogyan jelenjék meg a világban az a sajátosságunk, hogy a magyar államban nem esik egybe a nemzeti és az állampolgári közösséghez tartozás. S hogy a szomszédos államokban sem esik egybe. Hogy a magyar állampolgári közösségen belül a magyaron túl legalább öt nemzeti – és emellett még más alapon is magát megkülönböztető – kisebbség él. Hogy a szomszédos országokban is ott élnek a magyarok, akik az illető ország értékes állampolgárai, termelői, adófizetői, törvényisztelő emberek, de ugyanakkor magukat magyarnak érzik, és szeretnék magukat annak is vallani. Hogyan juttassuk kifejezésre: a magyar államban minden nemzethez tartozó polgár államalkotó, nem csak a magyarok. S hogy a szomszédos Romániában, Szlovákiában, Horvátországban, Szerbiában stb. az ott lakó magyarok az ottani állam alkotói, a javak megtermelői, szabályok alkotói. Hogyan jelenítsük meg mindezt?

Javaslat: az államot, annak törvényes rendjét, az állampolgári közösséget a hagyományoknak megfelelően jelképezi a címer. A nemzethez tartozást pedig a *nemzeti színek*. S a címer kapjon helyet azon nemzet színeiben, amely nemzet az államban többségben van. Így Magyarországon a piros-fehér-zöldben, a magyar nemzeti színekben foglaljon helyet a Magyar Köztársaság címere, a magyar állam felségjele. A román, a szlovák stb. nemzeti színekben az ottani köztársaság címere, a román, szlovák stb. állam felségjele. Jelezze, hogy ott a többségi nemzet a román, a szlovák stb. De...

A címer nélküli nemzeti színek – akár zászló, akár más formában – a nemzet megjelenítői. Egyetemesen. A címer nélküli piros-fehér-zöld éppúgy egyetemesen a magyar nemzeti identitás megjelenítője Magyarországon, Romániában és a világ minden részén, mint a kék-sárga-piros a románoknak Romániában vagy Magyarországon. Az *állami lobogó* és a *nemzeti lobogó* szétválik egymástól. Ahogy az állam és a nemzet is mindig elvált egymástól. A magyar *állami* ünnepeken az állami lobogó mellett jelenjenek meg a mi államterületünkön kisebbségben élő románok, szlovákok, németek, szerbek, horvátok, ukránok *nemzeti* színei is lobogókon vagy egyéb jelvényeken, de ha a roma társadalom kívánja, akár az ő jelképe is.

A „kultúrnemzetről”

Két és fél évtizede valljuk a História hasábjain: tudomásul kell venni, hogy az állam és a nemzet szétvált Közép-Kelet-Európában. A régi történetírás (Szekfű Gyula) ezt a szétválást 1918-hoz, a történeti magyar állam összeomlásának évéhez kötötte. Mi ezzel szemben azt állítottuk, azt állítjuk: állam és nemzet *soha sem esett egybe* a térségben, csak egy korábbi politikai-értelmiségi réteg nem akarta ezt tudomásul venni. Mert a (közös) történelmet csak a saját nemzete szempontjából értékelte. Mert ők államalkotókat csak a

magyarokban, azután 1918 után a szomszédos országok értelmisége szintén ott, helyileg csak az ottani többségi nemzetben láttak. Tévedtek a mi elődeink, és tévedtek a szomszédok elődei is.

Két és fél évtizede hirdetjük a História hasábjain: a közép-kelet-európai térségben csak a *kultúrnemzet* fogalmának bevezetése lehet az állampolgári és nemzeti önazonosság konfliktusainak feloldási alapja. Azaz: az állampolgári közösségen belül több, kulturális önazonosságát elkülönítő közösség élhet: a kultúrnemzet, illetve kultúrnemzetek. Amely átlép államigazgatási kereteket. A román, szlovák, magyar stb. kultúrnemzet tagja mindenki, aki magát romának, szlováknak, magyarnak stb. vallja, függetlenül, hogy mely területigazgatási szervezet keretében él. S hogy az egyik identitás (az állampolgári, nemzeti, vallási, szociális stb. identitások) az ember szempontjából éppolyan „emberi érték”, mint a másik. Az 1980-as években a „hivatalosságok” vagy az egyoldalú állampolgári (párt, azaz kormány- és ellenzéki párt-) azonosságok alapján gondolkodók a kultúrnemzet fogalmának használatát „bűjtött irredentizmusnak” vagy „új konzervativizmus”-nak mondták. Csak akkor fogyott el az érvek, amikor látták: a kultúrnemzet fogalmát nemcsak a határokon túli magyarokra, hanem a magyarországi kisebbségekre is érvényesnek tekintették, tekintjük...

A kultúrnemzet és államnemzet szétválasztása állott 1991-ben is gondolkodásunk középpontjában, amikor elkészítettük a közép-európai kisebbségek autonómiáira vonatkozó Magatartáskódexünket. (Sintén a História közölte 1991/11. ún., tematikus füzetében, azután megjelent angolul, németül, szlovákul, románul.) A hazaiaknak tetszett, hogy kulturális autonómiát és képviselőket követelünk a szomszédban a magyaroknak, de értetlenül fogadták, hogy ugyanezt a „pozitív diszkriminációt” kívánjuk a magyarországi nem magyar népeknek itthon. A szomszédoknak is csak addig tetszett a „kultúrnemzet” alkalmazása, amíg az ő nemzetársaik magyarországi kollektívumainak kívántunk jogi kereteket adni...

Most, 2003-ban, az európai integráció felgyorsulásának korában a korhoz és jövőképünkhöz igazítva rendezni kell végre az „állampolgári” és „nemzeti közösség” viszonyát. Állam és nemzet viszonyát. Mi úgy látjuk – ismétljük –, sem az államhatárok tologatása, sem a kisebbségek kitelepítése nem jelent megoldást. Ahogy nem sikerült a térségben a nemzeti kisebbségek elnemzetlenítése sem. (Most látszik csak: Angliában, Franciaországban sem volt ez igazán sikeres.) Marad tehát a jelenlegi államkereteken belül a nemzeti önazonosság teljes kulturális képviselőtének biztosítása.

Mindez természetesen személyes javaslat. Ha itthon elfogadást is nyer, kérdés, mit szólnak ehhez szomszédaink? Fáj-e nekik legalább annyira, mint nekünk, hogy nemzetársaik a szomszédos államokban nem nyernek teljes képviselőtet? Fáj-e nekik legalább annyira, mint nekünk, hogy állampolgártársaink egy része nem érzi még teljesen magáénak azt az államot, amelynek területén él, termel, adót fizet?

GLATZ FERENC